

O Miloši Spurném a jeho starých řekách

Text Petr Slinták

Foto Miloš Spurný

Krajinný ekolog Miloš Spurný (12. 10. 1922 v Brně – 20. 7. 1979 v Brně) patří k významným postavám moravské přírodovědné scény 20. století. Žák proslulého biologa Vladimíra Úlehly a pracovník brněnského pracoviště Akademie věd během svého života publikoval nejen řadu odborných prací z oblasti rostlinné fyziologie a botaniky, ale taktéž se v rámci vědeckého bádání anebo ve volném čase věnoval tvorbě naučných filmů či krajinářské fotografii. Jeho díla byla prezentována na více než 150 výstavách v Československu i v zahraničí, a nutno dodat, že mnohde velmi úspěšně.

Miloš Spurný ve své činnosti vzácně spojoval erudici vědce s pohledem a prožitkem umělce, a snad i proto si v oboru získal svérázné, byť často svým způsobem „disidentské“ postavení. Pověstné byly jeho motocyklové výlety, kdy s manželkou na stroji Jawa 50 projížděl nejen líbezná a často ohrožená zákoutí naší země, ale též rozeklaná pohoří jižního Balkánu. Co však fotografovi utkvělo v srdci nejvíce, byla krajina mu nejbližší - krajina moravská, a to především Vysočina a Podpálaví, oblasti odlišné nejen klimaticky, ale i esteticky. Zatímco na severozápadě země fotograf nacházel krásu v jemném souladu krajiny roztroušených polí, luk a lesů, jih jej přitahoval svou nespoutaností a divokou

krásou. Na rozdíl od dnešního stavu bylo totiž Podpálaví až do konce 60. let minulého století zónou z velké části přírodní nebo přirozeně kultivovanou. Kontrast obdělávaných vinic na vápencových svazích Pavlovských vrchů s mokřadním světem přilehlých lužních lesů byl jedinečnou zónou. Pro tak citlivého pozorovatele, jakým Spurný byl, ideální téma.

Zájem přírodovědce o obrazové zachycení koloritu luhů a niv jihomoravských řek se vystupňoval během šedesátých let. Akutní ohrožení, které této krajině hrozilo díky nově schváleným vodohospodářským úpravám, fotografa vyburcovalo k horečné aktivitě. Na jih se tak Spurný vydával nejen s manželkou, ale také s řadou přátel ochotných přiložit ruku k dílu. Obrazové mapování postupně mizejících meandrů Moravy, Dyje, Svratky a Jihlavy probíhalo řadu let a také díky němu zůstala původní krajina Podpálaví zaznamenána alespoň na fotografiích.

V roce 1973 navíc spatřil světlo světa filmový dokument Sbohem, staré řeky, který Miloš Spurný natočil ve spolupráci s kameramanem Milo Černouškem. Působivé vědecko-populární a zároveň umělecké dílo vyvolalo v tehdejších odborných kruzích značnou odezvu. Pozastavit takřka nevratné vodohospodářské úpravy či alespoň korigovat jejich dopad na krajinu Podpálaví se ovšem nepodařilo. V úvodu ke scénáři režisér napsal: „Zdejší krajina se podstatně mění. Takzvaná moravská Brazílie se nejpozději do konce 20. století změní v moravské Holandsko. Tato věta v sobě skrývá ironii odbývající se skutečnosti. Ekonomický tlak na exploataci krajiny dnes mnohonásobně přesahuje vše, co oblast přežila kdysi v minulosti (...) Tento trend se zdá být již nevratný a musí zcela zákonitě vyústit v tvrdý konflikt ekonomiky na jedné a kvality životního prostředí na druhé straně. A to je také důvod realizace filmu. Jde tu o důstojné rozloučení se s řekami, jejichž vody daly tomuto kraji do vínku jeho osudový paradox: jeho nepřebornou krásu a ničící zmar dohromady. Jde tu o důstojné sbohemdání jihomoravskému luhu, jeho lužnímu lesu, tak osudově spojenému, doslova na život a na smrt, s řekami jím protékajícími. Film jsem dělal na památku našim budoucím generacím, které jednou, až je omrzí kanály, samy od sebe zas zatouží po řekách. Zaznamenali jsme je pro ně tak, jak vypadaly a jak my jsme je milovali.“

Domnívám se, že právě slova Miloše Spurného nejlépe vystihují jeho dlouholetou snahu o zachycení jihomoravské lužní krajiny v okamžiku jejího přetváření. Zmíněný dokumentární film je dnes na nekvalitních videokopiích dostupný pouze úzké skupině zasvěcenců, takže seznámit se s uměleckou prací brněnského ekologa tímto způsobem je velmi obtížné.

Naštěstí podnětem pro vznik filmového dokumentu byla již zmíněná fotografická práce čítající desítky obrazově pozoruhodných záběrů. A právě ta se letos pod názvem *Sbohem, staré řeky* dočkala premiérového vydání. Kniha stejně jako film přináší svědectví o tom, že krajina Podpálaví a dolního Pomoraví ještě nedávno vypadala podstatně jinak než dnes. Odpověď na to, zda se změnila k lepšímu, a tedy zkrásněla, a do jaké míry byly prospěšné vodohospodářské úpravy, které radikálně přetvořily části jižní Moravy, nechávám na čtenářích. V době, kdy se v různých částech naší země vytahují ze šuplíků další a další plány na technickou úpravu přirozených koryt řek, mi vydání této knihy (a tím vlastně i připomenutí celoživotního úsilí Miloše Spurného) připadne nejen jako záslužné, ale především nanejvýš aktuální.

Zdroje:

M. Spurný: *Sbohem, staré řeky*. Fotep 2007.